

Suvremena etnografija tradicijske kulture u Neoriću

Milin, Andrea

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:026605>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ANDREA MILIN

**SUVREMENA ETNOGRAFIJA TRADICIJSKE KULTURE U
NEORIĆU**

DIPLOMSKI RAD

SPLIT, 2016.

Odsjek za *Hrvatski jezik i književnost*

Hrvatski jezik i književnost

Kolegij *Hrvatska tradicijska kultura u europskom kontekstu*

SUVREMENA ETNOGRAFIJA TRADICIJSKE KULTURE U NEORIĆU

Studentica

Andrea Milin

Mentor

prof. dr. sc. Marko Dragić

Split, rujan 2016. godine

Diplomski je rad obranjen _____ u Splitu pred povjerenstvom:

SADRŽAJ

1. Uvod.....	6
2. Predaje.....	8
2.1. Etiološke predaje	8
2.2. Demonološke predaje	9
Vještice.....	10
Mora	12
Đavao	12
Pakleni magarac	13
2.3. Mitske predaje	13
Vile.....	13
3. Usmene lirske pjesme.....	15
4. Ojkalice	19
5. Pitalice (zagonetke).....	19
6. Vukarski ophodi.....	21
7. Ženidbeni običaj.....	23
8. Starinski način života.....	24
9. Svi sveti i Dušni dan.....	25
10. Božić.....	26
11. Mačkare	27
12. Pogrebni običaji.....	29
13. Sastajanje i ljudikanje.....	31
14. Običaji kod domaćih poslova	33
15. Običaji kod jela i pića.....	33
16. Običaji kod kućnih poslova.....	34
17. Običaji kod poljskih poslova.....	34
18. Običaji kod gradnje	35
19. Običaji kod zajedničkih poslova	35
20. Moba.....	35
21. Pravni običaji u obitelji	36
22. Običaji kod pogodbe, pogađanja	36
23. Običaji kod posuđivanja i mijenjanja.....	36
24. Seoski kovač.....	37
25. Seoske skupštine i dogovori	37
26. Običaji kod zaklinjanja.....	38

27. Običaji kumstva.....	38
28. Sveti Juraj.....	38
29. Svijeća	39
30. Nošnja.....	40
31. Zaključak	42
Rječnik	43
Izvori	49
Popis kazivača	49
Literatura	49
Sažetak	51
CONTEMPORARY ETHNOGRAPHY OF TRADITIONAL CULTURE IN NEORIĆ	52

1. Uvod

U današnjem vremenu modernih elektronskih medija gotovo je nemoguće zamisliti da tradicijska kultura i usmena književnost „žive” na nekom području, tj. da su ondje u aktivnoj upotrebi. Usmena književnost i tradicijska kultura više su svjedoci nekih prošlih vremena. Za njima se poseže kada se želi pokazati kako su izgledala ta davna i daleka vremena. Međutim, mnogi današnji etnolozi i etnografi, usmeno književni teoretičari i povjesničari smatraju da se među Hrvatima još mogu pronaći oblici nepromijenjenoga narodnoga života, običaja i usmenoknjiževnih oblika iz davnih vremena. U prilog tom zaključku ide činjenica da se narodni život, običaji i usmena predaja ne mogu tek tako potisnuti iz života i uporabe. Narodni život, običaji i usmene predaje se ne mogu tek tako zamijeniti nekim drugim sredstvom prirodne komunikacije. Zato je razumljivo da su svi oblici tradicijske kulture vrlo postojani, da su prirodno srasli za tlo na kojem su nastali. Njihova glavna odrednica je da, iako se mogu prilagođavati i preoblikovati, moraju ostati i trajati. Upravo je trajanje važna odrednica tradicijske kulture. Oblici tradicijske kulture traju sve dok imaju svrhu u širim narodnim slojevima.¹

Uloga književnosti je da svjedoči o životu ljudi. Najstarija vrsta književnosti je usmena književnost. Ona postoji još od vremena kada ljudi nisu znali pisati i zapisivati. Usmena književnost je osobito veliki utjecaj imala na renesansu i baroknu književnost. Brojni pisci su stvarali svoja djela po uzoru na usmenu književnost, a neki pisci su usmenoknjiževne oblike pripojili svojim djelima.

Interes za sistematičnijim sakupljanjem, zapisivanjem i proučavanjem usmene književnosti javlja se u osamnaestom stoljeću. Od kraja osamnaestoga stoljeća za usmenu književnost uvodi se naziv *anonimna književnost*. U Hrvatskoj se početkom dvadesetoga stoljeća, pod utjecajem Seljačke stranke koju su predvodila braća Radić, za usmenu književnost uvodi naziv *seljačka književnost*. Neki su je povjesničari književnosti nazivali i *pučkom književnošću*. Koristio se i naziv *tradicionalna književnost*. U Hrvatskoj se naziv *narodna književnost* zadržao do devedesetih godina dvadesetoga stoljeća.

Usmenu književnost „čine lirska poezija, epska poezija, priče (pripovijetke), drama (folklorno kazalište), retorički (usmenogovornički) oblici i mikrostrukture (poslovice, zagonetke).“²

¹ Botica, Stipe, *Lijepa naša baština* (književno-antropološke teme), Sveučilišna naklada, Zagreb, 1998, 113.

² Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, 12.

Petar Hektorović je ukazao na važnost zapisivanja usmenoknjiževnih oblika. U *Kolu 1842. g. Stanko Vraz* piše da narodne usmene umotvorine treba zapisivati „onako kako izvire iz ustih naroda.“³

Odnos prema tradiciji je jako važan. Taj odnos se u razvijenome svijetu čuva i poštuje. U Republici Hrvatskoj je zanimanje za tradicijsku kulturu i književost poraslo nakon osamostaljenja Republike.

Do sada se uglavnom smatralo da je usmena književnost nastajala u mjestima koja su udaljena od civilizacije i zaostala, što će opovrgnuti nekoliko suvremenih zapisa u ovom radu. „Hrvatska usmena književnost ima najveće zasluge za očuvanje hrvatskoga nacionalnoga i vjerskoga identiteta. Hrvatska tradicijska kultura i književnost svjedoče četrnaest stoljetnu ukorijenjenost Hrvata u europskoj kulturi i civilizaciji.“⁴

U ovom diplomskom radu bit će obrađivana suvremena etnografija tradicijske kulture malog mjesta Neorić u Dalmatinskoj zagori. Neorić je naselje u općini Muć u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Naselje sa sjevera graniči sa Sutinom, sa sjeveroistoka dijelom s Lučanima i Radošićem sinjskim, s istoka s Dicomom, s juga s Prugovom, s jugozapada s Gizdavcem i sa zapada s Mućem Gornjim. Sa sjevera je omeđen brdom Gradina, sa sjeveroistoka planinom Visošnica ili Visokom, kako je mješani zovu, s juga brdom Bujakovac, dok se sa zapada veže na Mućko polje.

Neorić je prema legendi dobio ime po banu Neoriću. Ban Neorić je stolovao na Banovoj kuli iznad Šuta i bio je zapovjednik uskoka. Druga legenda kaže da se ta kula s utvrdom nalazila na nepristupačnom i kamenitom terenu. Na tom terenu se nije imalo ni moglo što orati, pa je selo tako dobilo ime. Akademijin rječnik navodi natuknice Neorćana i Neorćan sa značenjem onoga što se ne ore, što je brdovito, neobrađivo. Upravo je takav teren na kojem se nalazila kula bana Neora.⁵

³ Isto.

⁴ Isto, 11-13

⁵ Veić, Darinka, *Etnografska spomenica : o narodnom životu i običajima stanovnika Neorića i Sutine u prvoj polovici XX. stoljeća*, Hrvatsko kulturno društvo Napredak, Split, 2000, 5-8.

2. Predaje

Predaje su važan žanr usmenih priča. „Predaje se temelje na vjerovanju u istinitost njezina sadržaja. (...) U svetim knjigama postoji velik broj usmeno-proznih oblika. Jedna od njih je Vede, sveta staroindijsko-sanskrska knjiga. Nastajala je od 16. do 15. st. prije Krista. U Indiji i danas živi sveto pleme Veda, upravo zahvaljujući usmenoj predaji. Mnogo usmenih predaja i legendi ima i u Bibliji. Starozavjetni pisci su više puta naglašavali važnost i ulogu usmene predaje. Osobito su njegovali vjernu usmenu predaju. Usmena proza nalazi se i u Talmudu koji je napisan na temelju židovskoga tumačenja Staroga zavjeta. Usmene priče prisutne su u Kur'anu i Tipitaki, svetoj knjizi budizma kojeg je utemeljio Gautama Buddha.“⁶

Različite su klasifikacije predaja. Prema Dragiću „najprihvaćenija je Proppova tematska podjela na pet vrsta: etiološke predaje, povijesne predaje, mitološke predaje, legende (religiozne) i pričanja iz života. Međutim, ta klasifikacija ima i svojih nedostataka. U takvoj klasifikaciji nedostaju eshatološke i demonske predaje, a legende su zasebna vrsta priča. Eshatološke predaje se ne mogu svrstati u mitološke (mitske) predaje. Eshatološka bića su se, prema predaji, ustajala iz groba kako bi ukazala na zločin koji je počinjen na njima, dok su demonološka bića uvijek zla. Demonološka bića se razlikuju od eshatoloških i mitskih koja su uglavnom dobra i rijetko čine zlo. Zato bi predaje bilo najbolje klasificirati na: povijesne predaje, etiološke predaje, eshatološke predaje, mitske (mitološke) predaje, demonske (demonološke predaje) i pričanja iz života.“⁷

2.1. Etiološke predaje

Etiološke predaje govore o nastanku antroponima, ekonima, horonima, oronima, hidronima itd. „Etiološke predaje nastaju na povijesnoj, mitskoj, eshatološkoj, demonološkoj, legendnoj razini. Neke predaje su nastale na temelju pričanja iz života,⁸ a u njima su sačuvana sjećanja na važne osobe i događaje iz daleke povijesti. O njima svjedoče i brojni toponimi. Povjesničar i svećenik Baltazar Adam Krčelić zabilježio je u svojim *Annuama* (1748.) etiološku predaju o nastanku imena grada Zagreba. Krčelić je u njima naveo nekoliko

⁶ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, 273-274.

⁷ Isto, 272, 273.

⁸ Isto, 415.

priča o nastanku imena grada Zagreba. Toponim *Bojčuše*, naziv njiva u selu Letki kod Tomislavgrada, nazvan je tako jer su na tom mjestu izginuli mnogi Rimljani i Duvnjaci 155. g. pr. Krista. U Splitu je i danas u usmenoj komunikaciji etiološka predaja iz ilirskoga doba. Ta predaja pripovijeda o nastanku prezimena *Škare*, *Vatavuk* i *Strizirep*.⁹

Predaja o podrijetlu imena grada Tomislavgrada kazuje da je Duvno prozvano Tomislavgrad u čast prvoga hrvatskoga kralja Tomislava, za kojeg se smatra da je okrunjen upravo na Duvanjskom polju.

Poznate su i predaje o nastanku imena Zagreb, Manduševac, Cavtat, Buje i mnoge druge.

Česte su i predaje o mjestima na kojima su stradale mučenice i mučenici. „Takve su predaje često znale potaknuti arheologe da istraže mjesta i grobove o kojima pripovijedaju te da se uvjere u istinitost tih priča. Čiro Truhelka je istražio *Kraljev greb* u Jajcu i otkrio da je ondje pokopan posljednji bosanski kralj Stipan Tomašević. Kraljeve kosti prensene su u crkvu u Jajcu gdje se i danas nalaze.“¹⁰

Zanimljiva je i etiološka predaja o nastanku imena sela Neorića:

*Naše selo je dobilo ime po banu Neoru koji je živio u kuli na brdu oko zaseoka Šuti i to mjesto se i sada zove Banova kula. Ban je zajedno s uskocima branio mjesto od Turaka. 1537. godine Mlečani su izdali uskoke, a Turci osvojili Klis, te preko Sinja i Sutine došli do kule i topovima srušili tvrđavu. Ban je s vojskom bježao prema Kninu. Na Kadinoj glavici pokraj Drniša njegovi su ga vojnici izdali Turcima. Mjesto na kojem su ga Turci ubili zove se danas Banovo vrilo.*¹¹

2.2. Demonološke predaje

U demonološkim predajama govori se o osobnom susretu s demonskim bićem.¹²

Najčešći demoni u hrvatskoj tradicijskoj kulturi su: vještice (more, štrige, coprnice, babe), struhe, irudica, kuga, kučibabe, vukodlaci (kodlaci, kudlaci, kozlaci), čaratani, đavao

⁹ Isto.

¹⁰ Isto, 415, 416.

¹¹ Zapisala sam 2012. godine u Neoriću. Vera Stupalo, rođena Anušić 1946.

¹² Vidi: Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.

(vrag-crni ovan, crni pas), orko, mačić; zloguke ptice (gavran, kukviža), te razna plašila, prikaze, utvare.¹³

Pripovjedač demonološkim predajama želi uplašiti recipijente i objasniti razlog zašto se demon pojavio. Prema vjerovanju koje se širilo među narodom, demonska bi se bića uglavnom javljala usred noći, između ponoć i tri – tri i pol sata poslije ponoći, a nestajala bi u tri i pol sata iza ponoći, kada bi se oglasili prvi pijevci.¹⁴

Vještice

Vještice se još nazivaju: more, štrige (štringe), coprnice, babe, stuhe. More su, kako se vjeruje u narodu, djevojke koje su se povještatile. Vještice su stupale u savez s đavolom. U taj savez ulazile su pogodbom koja se potpisivala krvlju. Tom pogodbom bi neka ženska osoba prodala dušu đavolu, a đavao bi joj zauzvrat dao nadprirodne moći. Vještice su zamišljane kako jašu na metli s grbom na leđima i dugim nosom. Smatralo se da đavao voli sve što je lijepo, pa se zato vjerovalo da postoje i lijepe vještice.¹⁵

Po narodnom pripovijedanju „vještice bi ulazile u kuće kroz ključanice, spolno bi bludničile s đavolom, jele bi djecu, držale bi tajne sastanke, spremale bi masti za ljubavne napitke, izazivale bi razne bolesti i ludilo, gušile bi pri spavanju i razne druge stvari. Prva vještica je bila spaljena u Tuluzi 1275. godine, a posljednja 1793. godine u Posanu. Neki smatraju da je u tom razdoblju spaljeno oko milijun vještica. U Hrvatskoj je Marija Terezija zabranila spaljivanje vještica 1758. godine. Razlikuju se vještice u bajkama od vještica u demonološkim predajama. Vještice u bajkama nemaju ime i zle su, dok su one u predajama stvarne osobe koje nanose zlo drugima.“¹⁶

Svekrva, muž i žena

Živila jedna obitelj u kojim su bili svekrva, muž i žena. Svekrva bi i stalno uvečer gonala leć. Jednu večer nevista reče: „Ja idem leć!“, pa pođe za mužom koji joj je otišao leć, ali ostade kraj vrata da ćiri. Svekrva se um'la, razdrilila, uzela metlu i metlom tri puta udrila o komin i rekla: „Ni od kamen, ni od drvo, ni od orajovu ljusku!“, sila na metlu, zamavala

¹³ Isto, 436.

¹⁴ Isto, 444.

¹⁵ Isto.

¹⁶ Isto, 437.

rukan i nestalo je. Nevista se digla i počesjela te reče: „I od kamen, i od drvo, i od orajovu ljusku“ i poletje. Dok je letjela, svaki čas se udrila i od kamen i od drvo. Došla je na isto misto di i njezina svekrva. To je bilo puno žena vištica što su sidile oko vatre. Kad su se vratile kući, žena je bila krvava i istučena, pa jon je muž vika. Priznala je di je bila i muž ju je odveja popu na ispovid. Od toga dana nikad više nije išla na to misto.¹⁷

Vještičino polje

Bilo jedno vještičino polje, nitko iz sela nije znao čije je to polje osim dječaka Tome. Tata ga je poslao da pokosi to polje. Kako je dug put do tamo sjeo je na kamen da se odmori. A iza njega je bila vještica. Rekla je da će on i otac nestati ako pokosi polje. On joj nije vjerovao i pokosio je polje. Vratio se kući uvečer. Ujutro ga je mama htjela probuditi ali ga nije bilo. Bila je panika dok se nije vratio za tri dana. Sutra je otac nestao. Prošla su tri tjedna ali se nažalost nije vratio.¹⁸

Pučka vjerovanja o vješticama

Kad navečer u kuću uđe leptir koji se zove vištica, ljudi ga gaze i govori: „Ko te posla slušat što se priča, đava te odnija lipi!“¹⁹

Na stočić se stavi ječima i sidi dok vištice ne počnu trčat za tobom i ako te ujte i ti ćeš postat vištica.²⁰

Na guvno se stavu vile i baci se kukuruza puton kojim si iša. Tu će doć vištice i tražit će put kojim si iša, a ako nađu put i ti ćeš postat vištica.²¹

¹⁷ Zapisala sam 2012. godine u Neoriću. Iva Bratić- rođena Vrdoljak 1952. godine.

¹⁸ Zapisala sam 2012. godine u Neoriću. Nediljka Bazina- rođena Stričević 1926. godine.

¹⁹ Isto.

²⁰ Isto.

²¹ Isto.

Mora

U narodnoj percepciji more su djevojke koje su se povještatile:

Mora je cura zle krvi, željna mlade krvi. Kad ne more da se mladosti drukčije dočepa, tare i mori mladost pri spavanju. Voli mladu mušku krv nego žensku. Muško mori od želje, a žensko od zavisti. Pričalo se da se nekog momka dovezala mora. Svaku noć dok on zaspi, ona pritisni. Nit je mogo čim krenuti, nit glasa dati. Kaziva ćaći, kaziva materi, svejedno. Snažan je bio, al opet nije je mogo nikako uvatit. Pane mu na pamet, da ode u crkvu, nožem ustruže malo klačarde s Gospina oltara, metne u karticu, zašije u krpu i metne na se. Nikad više nije došla. Niko mu to nije virova, al se od tad uvik pričalo o tome.²²

Đavao

Opće je mišljenje da se đavao „pretvara u: magarca (orko, maminjorga, pakleni magarac), mačku (mačić), crnoga ovna, psa i ljudima činio zlo. U Istri se orko naziva mrak. U nekim krajevima u Dalmaciji se pod pojmom mačić (macić) podrazumijevaju i ubijena djeca koja su se noću pojavljivala. Orko, maminjorga, pakleni magarac, mačić po narodnom pričanju pojavljivali bi se pred ljudima noću, podvlačili im se pod noge te kada bi ih ljudi bili prisiljeni uzjašiti, nosali su ih po selima, planinama, bespućima, najčešće sve do prvih pijetlova.“²³

Jednoga čovika pritiskale noći more, a on jedanput stisne šaku i uvati vilu. Sutradan je iša di je ona čuvala ovce. Zval se Anđa. On je pita: „Šta radiš, Anđe?“ Iz džepa izvadi jakić koji jon je prikida i reče: „Evo, Anđe, ovo je tvoj jakić šta san ti ga sinoć prikonijo!“ On je tu ujtio i ispribija: „Oćeš li doć još kod mene pritiskat me?“ Ona je rekla da je ne očituje i ne kaže nikome.²⁴

²² Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, 441.

²³ Isto.

²⁴ Zapisala sam 2012. godine u Neoriću. Iva Bratić- rođena Vrdoljak 1952. godine

Pakleni magarac

Jedan je iša iz gostionice kući, bio je malo i umoran. I kad je iša, govori: "Da mi je sad đava, uzjašio bi na nj, samo da dođen prije kući." Međutin, kad je on to reka, nije stalo malo, razmiš, eto jedan magarac kraj puta. I on uzjaši na nj. I kad je taj magarac doša, gonio ga je cilu noć, nije on moga sać s njega! Tako da je on, kad su prvi pivci zapivali...onda moć ti mračni sila prestaje da važi. Kad je taj prvi pivac zapiva oko tri i po sata, on je jednput osta na mistu...bio je malo dalje od kuće, u nekon šumici, tako da je ipak došo kući.²⁵

2.3. Mitske predaje

Mit se vrlo rano počeo usmeno prenositi. Hrvati su svoju mitologiju donijeli iz pradomovine.

Hrvatske mitološke priče je stvorio hrvatski narod. Dao im je ona obilježja koja su zadovoljavala određene životne potrebe. U takvim je pričama narod našao objašnjenja mnogih tajni koje su se nalazili u njemu i oko njega.

Isto je s brojnim zapisima hrvatske usmene književnosti, osobito u lirskim (obrednim) pjesmama, bugaršćicama, epskim pjesmama s mitološkom tematikom, legendama, predajama i bajkama. „U svemu ovome nalaze se razni običaji i obredi, čaranja i vraćanja, strah od mračnih i tajanstvenih sila, grobova i groblja, strahopoštovanje prema gomilama, stećcima i vrhuncima, vjerovanja u mjesec, sunce, zvijezde i svemirske pojave, vjerovanja u uroke i nagaze, vilinska kola i sastanke, vilenjake i vilinsku djecu, alegorijske, metaforičke miteme, etiološka tumačenja, različite moralne legende, filozofske mitove i sl.“²⁶

Vile

U hrvatskoj tradicijskoj kulturi vile su najčešće mitsko biće. Narod mitske osobine pripisuje i sudbonosnim povijesnim osobama. Vile bi samo noću dolazile u sela. Narodno je

²⁵ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, 442.

²⁶ Botica, Stipe, *Lijepa naša baština* (književno-antropološke teme), Sveučilišna naklada, Zagreb, 1998, 67-70.

vjerovanje da je svaki junak imao svoju vilu. Po predajama su vile zavodile mladiće javljajući im se u snu.

Razne su predaje vezane uz vile i njihove postupke. „Jedni pripovijedaju da su ih vile izliječile; drugi da su siromašnim djevojkama pomagale brže istkati ruho za udaju; treći da su pomagale nejakim pastirima; četvrti da su mlade prenijele preko jezera u planinu, a stare pred crkvu itd. Iako su vile bile dobre, činile bi zlo jedino ako bi netko izdao da im stopalo jedne noge ima magareća ili konjska kopita ili kozje papke.“²⁷

Po predajama „vile su bajkovite ljepotice, zamišljane u dugim bijelim, ponekad i plavim, haljinama. Zamišljane su s dugom zlatnožutom počešljanom kosom, modrim ili zelenim očima, a imale su i nadnaravnu moć. U narodnim se predajama priča i o vilenjacima i vilinčetu. Narod pripisuje mitsku moć i mnogim povijesnim osobama, primjerice, Marku Kraljeviću, Janku Sibirjaninu, Stojanu Jankoviću, Mijatu Tomiću i Andriji Šimiću i dr. Mitske predaje pripovijedaju se kao memorati.“²⁸

Mnogi autori spominju vile u svojim djelima. „Bizantski pisac Prokopije iz Cezareje spominje vile u 6. stoljeću. Vile spominje i Ivan Zlatousti u *Zlatnoj legendi* na početku 12. stoljeća. Stanko Vraz spominje vile u svome *Kolu*. O vilama piše i Ivan Kukuljević Sakcinski u *Danici* (1847.)“²⁹

*Čuvala divojka u brdu koze i dok je sidila i plela bičve začuje dozivanje i smij. Ona se približi i ugleda par divojaka di igraju kolo. Divojke su je počele dozivat i dok se ona okreni da pogleda di su ovce, one nestanu. Ugleda i kako gonu ovce u neku pečinu. Kad je stigla do pećine, vidila je divojke pokrivenne mutapon. Uđe k njiman, a one je počеше štupati te ona zbací mutap s njizi i vidi da te divojke imaju konjska kopita i magareće noge i shvati da to nisu divojke već vile.*³⁰

Žena i vila

Čuvala žena ovce pa i krene kući. Dođe po nji, jedna vali. I tako i sutra i prikosutra. Reče da će se jedan dan sakrit u grm i gledat ko će ukrast ovcu. Uradi ona tako. Kad ono dođe neka vila, obazre se oko sebe i kad vidi da nema nikoga, uskoči u jato, zgrabi ovcu,

²⁷ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, 429.

²⁸ Isto.

²⁹ Isto.

³⁰ Zapisala sam 2012. godine u Neoriću. Iva Bratić - rođena Vrdoljak 1952. godine.

*privali je, ispi krv; zatim se baci u luž'nu, opet zavalja, pritvori u vilu i uteče priko zida. Kad žena dođe kući, reče mužu sve kako je bilo. On se tomu nije virova pa je ubija i pribija. Kad sutra i on bome tako napravi, uviri se u istinu, ali opet nije o tomu ni rič progovoriya. Odoše tako muž i žena kod popova, a oni ih ukledoše za šezdeset godina.*³¹

O vilama

*Davno su ljudi vjerovali u vile. Vjerovali su da su to lijepe djevojke s magarećim nogama. Svaku noć bi ljudi došli ispred guvna i bacali kamenja jer su tu vile igrale kolo. Ujutro bi došli a guvno bi bilo čisto jer su ga vile počistile. Noću bi vile iz staja izvele konje pa ih jahale i plele njihovu grivu. One su živjele u velikim jamama u brdima. Sve poslove bi radile noću da ih ljudi ne vide. Imale su krila s kojima su letjele do brda. Spavale bi na lišću. Stare babe bi čuvale ovce kraj te jame. Tada je jedna djevojčica bacila kamen u jamu. Onda je čula glas: „Razbit ćeš mi djetetu glavu!“ Jednoga dana ljudi su htjeli vidjeti vile i čekali su ih ispred. Tada se jednoj zaplela kosa u draču. Vila je tada rekla djevojčici da joj izvuče kosu i da će joj onda ispuniti svaku želju. Kasnije je vila ispunila želju tako da je svima zapjevala pjesmu.*³²

3. Usmene lirske pjesme

„Lirska je pjesma skupina umjetnički komponiranih lirskih slika kojima dominira osjećajnost. Te pjesme prate čovjeka od rođenja (uspavanke) pa do smrti (naricaljke). Lirske pjesme su najmnogobrojnija usmenoknjiževna vrsta.“³³

Usmene lirske pjesme dijele se na vjerske i svjetovne. Svjetovna usmena lirika klasificira se na mitske pjesme, obredne pjesme, posleničke pjesme, povijesne pjesme, ljubavne pjesme, romance, balade, šaljive pjesme, bećarac, ganga i natpjevavanja (dvostihovi). Vjersku usmenu liriku sačinjavaju: adventske i božićne pjesme, korizmene i uskrsne pjesme, molitvene usmene pjesme, prenja, versificirane legende i romarske pjesme.³⁴

³¹ Zapisala sam 2012. godine u Neoriću. Iva Bratić- rođena Vrdoljak 1952. godine.

³² Zapisala sam 2012. godine u Neoriću. Iva Bratić- rođena Vrdoljak 1952. godine.

³³ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, 15.

³⁴ Isto.

Koliko je poznato, hrvatske usmene lirske pjesme počele su se zapisivati u drugoj polovici 15. stoljeća. „Franjo Minucij je 4. studenoga 1484. godine na rubu oporuke Zadrana Trana zabilježio pjesmu *Još pojdoh ravnim poljem*. Juraj Šižgorić je dao prve značajnije podatke o izvođenju usmene lirike. On u sedamnaestom poglavlju svoga djela *De situ Illyriae et civitate Sibenci* (1487.) piše *O nekim šibenskim običajima*. Džore Držić je zapisao nekoliko usmenih lirskih pjesama. Držić je svoje usmene lirske pjesme pisao ugledavajući se na usmenu liriku. Usmena lirika imala je veliki utjecaj i na djela Marka Marulića, Mavra Vetranovića, Hanibala Lucića i mnogih drugih.“³⁵

Mnogi povjesničari književnosti Petra Hektorovića smatraju *prvim značajnijim hrvatskim folkloristom*. On je u svom djelu *Ribanje i ribarsko prigovaranje* zabilježio dvije bugarštice, tri počasnice i jednu baladu. Ti primjeri izvorno su zapisani i inkorporirani u „*Ribanje i ribarsko prigovaranje*“. Time je Hektorović pokazao kako treba zapisivati usmeno-književne oblike.

Važan je i rad Pavla Rittera Vitezovića koji je zapisao i preveo na latinski jezik pjesmu *Crni Madžarić, mali grdni i odurni*.³⁶

Među značajnije zapisivače hrvatske usmene književnosti idu i: Josip Bedeković, Julije Bajamonti, Đuro Ferić Gvozdenica i mnogi drugi.

Zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac je svojom *Okružnicom* iz 1813. godine potaknuo zapisivanje i sakupljanje usmene književnosti i starih rukopisa. Njegova Okružnica imala je snažan utjecaj na procvat hrvatske usmene književnosti.

Stanko Vraz u Kolu 1842. g. piše da narodne usmene umotvorine treba zapisivati “onako kako izviru iz ustih naroda”. Josip Kekez to navodi kao Hektorović-Vrazov zakon.³⁷

Značajan je doprinos i Luke Ilića Oriovčanina koji je 1846. g. objavio knjigu *Narodni slavonski običaji* u kojoj se nalaze opisi narodnih običaja te 137 hrvatskih lirskih usmenih pjesama.

Don Mihovil Pavlinović važno je ime među hrvatskim etnografima. On je u periodu od 1860. do 1875. g. zabilježio 1653 pjesme iz Dalmacije, Bosne i Hercegovine i drugih krajeva. Književni krug Split je 2007. objavio knjigu *Hrvatske narodne pjesme* koje je zapisao Mihovil Pavlinović. Ta knjiga sadrži 921 pjesmu..

³⁵ Isto.

³⁶ Isto, 19.

³⁷ Usp: Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u Škreb – Stamać, *Uvod u književnost*, IV. Poboľšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986.

Poziv za sabiranje hrvatskih narodnih pjesama 1877. godine uputila je Matica hrvatska. O ljepoti i važnosti hrvatske usmene književnosti pisali su mnogi, primjerice, Nikola Tommaseo i August Šenoa.

Antun Radić objavio je 1897. godine *Osnovu za sabiranje građe o narodnom životu*. Radić je bio urednik časopisa ZZNŽO JS (Zagreb). Napretkov *Kalendar* (Sarajevo) snažno je utjecao na očuvanje i promicanje hrvatske usmene književnosti kao i Glasnik zemaljskoga muzeja Bosne i Hercegovine (GZM BiH).

Nikola Andrić je tvorac *Zadružne teorije* o nastanku usmene književnosti. Vladimir (Vladoje) Bersa zapisao je 476 primjera narodne glazbe iz srednje Dalmacije (*Zbirka narodnih popjevaka iz Dalmacije*).

Od vrednijih izdanja hrvatske usmene lirike možemo spomenuti sljedeće: Godine 1963. Olinko Delorko priredio je Narodne lirske pjesme; 1972. Krešimir Mlač sastavio je Zlatnu knjigu hrvatske narodne lirike; 1973. Anđelko Mijatović objavio je 3. izdanje Ganga; 1996. Stipe Botica je priredio Usmene lirske pjesme.

Krupan su doprinos hrvatskoj usmenoj lirici knjige: *Biserno uresje*, Hrvatska usmenoknjiževna čitanka i *Lijepa naša baština* Stipe Botice; *Narodne pjesme iz luke na Šipanu* priređivačice Tanje Perić Polonijo, antologiju usmene lirike iz Dalmacije *Tanahna galijska* Tanje Perić Polonijo; knjige *Ramo moja* (1992.), *Tuj tunja, tu jabuka (hrvatske narodne lirske pjesme iz Rame)* i *Duša tilu besidila (hrvatske katoličke molitvene pjesme iz Bosne i Hercegovine)* Marka Dragića i mnoge druge.³⁸

Od iznimne važnosti su: Zbornik Nikše Ranjine, Prekomurska pjesmarica (Mariborska pjesmarica) koja je nastala oko 1593. g. i koja sadrži duhovne pjesme i desetak svjetovnih, *Rukopis Peraštanina Nikole Burovića, Kotorski rukopis, Bokeljski rukopis, Erlangenski rukopis, Popievke Slovinske, Požeški zbornik, Zagrebački rukopis* i dr.³⁹

Dvi curice

*Dvi curice sidile,
pokraj jedne zidine,
jedna drugoj namigne,*

³⁸ Usp. Dragić, Marko, *Hrvatska usmena književnost Bosne i Hercegovine, lirika, epika, retorika*, MH u Sarajevu, HKD Napredak Sarajevo, Sarajevo, 2006.

³⁹ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, 18-23.

*rega joj se nadigne,
ja sam momče skočio,
pa curicu poljubio.⁴⁰*

Omere

*Oj, Omere, ne deri opanke,
ovdje za te nema djevojke:
Što valjalo, to se poudalo,
što ostalo, to je kaparano,
cure jare za te i ne mare.⁴¹*

Divojka je ružu brala

*Divojka je ružu brala,
mlado momče dozivala;
bolje, momče, ti priskoči
pa joj ljubi mladoj oči,
ljubi oči, ljubi lice,
ka u svoje virenice.⁴²*

Sve jezero

*Sve jezero, sve zeleno,
naokolo pozlaćeno,
nigdje plotu ni potoka,
već sve smilje i bosilje;
u smilju se sastajemo,
u bosilju rastajemo.⁴³*

⁴⁰ Zapisala sam 2012. godine u Neoriću. Iva Bratić- rođena Vrdoljak 1952. godine.

⁴¹ Isto.

⁴² Isto.

⁴³ Isto.

4. Ojkalice

Ojkalice pripadaju usmenoj književnosti te su, uz dozu humora, često opisivale život naroda na nekom području. U njima se često nalaze i seksualne asocijacije. Ojkalice imaju veliku ulogu u očuvanju nematerijalne baštine. To su prepoznali i Ujedinjeni Narodi koji su je uvrstili u UNESCO-ov registar nematerijalne baštine 2010. godine. To je velika čast za hrvatsku kulturu te bi trebao biti poticaj da se ovaj običaj sačuva i očuva.⁴⁴

*Neoriću, misto krševito,
u tebi je živiť grčevito!*

*Nosim dragom šećera da mi večera,
na pijetu rakije da se ugrije.*

*Majko, kući šivaj dotu,
ja se vraćan u subotu.*

*Svekrvice, ako sam ti loša,
goni sina što je meni doša.*

*Moja mala, drvo javorovo,
kud te đava nosi na Zelovo.*

*Žito žela i u žitu grašak,
ja rumena, ne triba mi prašak.⁴⁵*

5. Pitalice (zagonetke)

Pitalice (zagonetke) su prema žanrovskom određenju minijturni usmenoknjiževni oblici. Zagonetke su poznavale najstarije kulture i nalazimo ih kod svih naroda. Nekada su

⁴⁴ Marko Dragić, Nikola Sunara, *Suvremeni zapisi tradicijske baštine u Ceri*, Zbornik radova Filozofskoga fakulteta u Splitu, Split, 2012., str. 166.

⁴⁵ Zapisala sam 2012. godine u Neoriću. Iva Bratić- rođena Vrdoljak 1952. godine.

služile u inicijacijskim obredima u kojim se, osim fizičke zrelosti, provjeravala i intelektualna zrelost mladeži koju se uvodilo u svijet odraslih.⁴⁶

Zagonetke se sastoje od dva dijela: pitalice (zagonetke, zagonetljaja) i odgovora (odgonetke, odgonetljaja).

Josip Kekez piše: „Zagonetke-pitalice se sastoje od upita i neočekivana, paradoksalna i duhovitog odgovora. Paradoksalan odgovor se očituje u igri riječima ili u prenesenim značenjima. Zato ih neki nazivaju još i zagonetke-smicalice i zagonetke-skrivalice. U računskim zagonetkama zagonetljaji znaju biti dugi, a odgonetljaji samo iskazani brojem.“⁴⁷

PRIMJERI

Sikotići siku, vukotići vuku, arambaša dočekuje pa u jamu uvaljuje.

(zubi i jezik)

Dvi se vile vazdan, vazdan bile; uvečer se pomirile.

(gargaše)

U vodu ide pivajuć, a iz vode plaćuć.

(sić)

Buče, riče, kad dođe, vode ne pije.

(zvono)

Jedna bačva dvoje vino drži bez obruča.

(jaja)

Visi visuljak, trče trčuljak, boga moli trčuljak da se ukine visuljak.

(prase i žir)

Dva dida, jedan drugon bradu kida.

⁴⁶ *Poslovice, zagonetke i govornički oblici*, priredio Josip Kekez, SHK, MH, Zagreb 1996, 205.

⁴⁷ *Isto*, 215-216.

(grebeni)

Ajmo spavat, rupe zatrpavat, neka gornja donju pokriva.

(trepavice)

Puna bačva vina, a tapuna nema.

(tikva)

Ja ode iza briga, donesen punu vriću bubriga.

(kunpiri)⁴⁸

6. Vukarski ophodi

U tradiciji južnoslavenskih i nekih drugih indoeuropskih naroda vuk je demonska životinja. „U Hrvatskoj se uz vuka vežu neki obredi: vukarski, vučarski i vukovi.“ Ti obredi i običaji su veoma stari, a danas su gotovo iščezli. Obredi su se izvodili do pedestih godina dvadesetoga stoljeća u jesensko i zimsko doba. U to vrijeme su vukovi napadali ljude i njihovo blago.⁴⁹

„U kršćanskoj tradiciji postoji legenda o sv. Franji i vuku koji je činio mnoga zla u okolini Gubbija. Sv. Franjo je branio vuka i nazvao ga bratom vukom. Sv. Franjo je vuka smatrao Božjim stvorenjem koje ne zna činiti dobro te ga je pokušao pripitomiti. Vitomir Belaj navodi da vukovi u hrvatskoj tradiciji pripadaju i sv. Juri jer ih on može usmjeravati.“⁵⁰

Malo se zna o tim običajima i oni se uglavnom navode tek usputno. Ta činjenica te činjenica da se takvi obredi nazivaju vukarski i vučarski izazivaju sumnje oko tih obreda. Stoga ih neki znanstvenici smatraju istim obredom. Ti su obredi i danas u narodnom pamćenju.

„Vučari su maskirani ophodnici. Oni bi u skupinama od tri do četiri čovjeka najprije ubili vuka, a zatim oderali i njegovu kožu malo sušili. Nakon nekoliko dana vuka vuka bi

⁴⁸ Zapisala sam 2012. godine u Neoriću. Iva Bratić - rođena Vrdoljak 1952. godine.

⁴⁹ Dragić, Marko, *Apotropejski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, br. 3, Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2007., 373.

⁵⁰ Dragić, Marko, *Vuk u folkloru Hrvata*, Poznańskie Studia Slawistyczne ZAKŁĘCIE, ZAMÓWIENIE, ZAŻEGANIE. MAGICZNA MOC SŁÓW W FOLKLORZE SŁOWIAŃSKIM, 3. Adam Mickiewicz University Press, Poznań 2012., str. 46.

napunili slamom, a u noge stavili drvo i onda bo ga lijepo okitili: stavila bi mu se čipka oko vrata, rečina u uvo, crvene vrpce oko nogu. Tad bi se išlo po selu u prošnju i pjevalo⁵¹:

*Nuder, seko, malo sidi,
pa ti moga vuka vidi;
pogledaj ga su dva oka,
plašio je tvoga momka;
ni po danu ni po noći
tebi nije smio doći.
Gledaj, seko, moga vuka
i onoga tko ga tuka:
Neorčanca sva tri brata,
evala im kad su sjatna.
Gledaj, seko, vuka lipo,
s nama je bio i mali Mirko.
Oj tako ti, curo, sriće
dajder vuli čarapiće.
Hoću, Petre, neka dere,
oću njemu dati zato:
kroz brdo će krenit jato
pa se neću ja plašiti
da će ih vule podaviti
i s draganom besiditi.
Dajte vuli malo vune
da ne kolje vaše žune,
dajte vuli sto šudara
da ne kolje tvog zvonara,
dajte vuli malo jajca
da ne kolje vašeg janjca,
dajte vuli klip slanine
da ne jede govedine!*

⁵¹ Dragić, Marko, *Apotropejski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, br. 3, Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2007., 373.

Tako je narod svega davao i svi su bili zahvalni lovcu koji je vuka ubio.⁵²

7. Ženidbeni običaj

Nekada se drugačije ženilo nego sada. Prvo bi se išlo proсити djevojku, a s mladoženjom bi u prošnju išao netko stariji koji je trebao djevojčinog oca i majku pitati za dopuštenje da se mladi ožene. Ponijele bi se gusle ili diple pa kad bi ugovor završio onda bi se guslilo i veselilo i na kraju bi se dogovorio dan vjenčanja.

Na dan vjenčanja mladoženja bi kupio svatove, a barjaktar bi bio onaj tko je išao s mladoženjom u prošnju i on je nosio barjak, a na vrhu barjaka kokoš.

Svi svatovi su bili obučeni u narodnu nošnju. Mlada je osim narodne nošnje na glavi imala bijelu maramu vezenu s lica, a oko marame su bile čipke. U kosi je imala velike cvjetove, na ačerima kite i dvije svilene marame, a na nogama opanke, crvene čarape i terluke.

Kad svati dođu pred kuću, mladu zatvore i zaključaju u sobu s tri stare babe koje su bile obučene kao i ona. Tada najstariji svat pita: „Dobar dan, domaćine! Izgubili smo jednu crnu ovčicu.” ako je djevojka bila crna, a ako je bila plava, rekao bi: „Izgubili smo jednu likastu ovčicu i čuli smo da je ta ovčica u vašem stadu.” Domaćin, nevjestin otac, odgovara: „Jest, ovčica je ovdje kod mene u mom stadu, ali, prijatelju moj, ja tu ovčicu osamnaest godina hranim pa bi me trebalo nečim i nagradit.” Svatovi obećaju da će ga nagraditi ako ovčica bude lijepa. Domaćin tada polako otključava vrata i iz kuće izvodi staru babu pa pita starijeg svata: „Jeli ovo vaša ovčica?” Svatovi odgovaraju da nije, a stara baba se šali i ljubi svatove tobože da je njihova nevjesta. Tako se izvode sve tri babe i na kraju izađe prava nevjesta, a svatovi zaviču: „Ovo je naša ovčica!” Mlada zapleše s najstarijim svatom da on vidi da li je njegova ovčica ševasta. Nakon vjenčanja navečer bi se blagovalo cijelu noć.⁵³

Oj divojko, udaji se

Oj divojko, udaji se,
u moj pogled ne uzdaj se

⁵² Zapisala sam 2012. godine u Neoriću. Vera Stupalo- rođena Anušić 1946. godine.

⁵³ Zapisala sam 2012. godine u Neoriću. Iva Zuban - rođena Veić 1952. godine.

*jer moj pogled konča tebe,
a ja neću uzet tebe.*

Kad san se ja udavala, mi nismo imali salu. Kad se slavio pir svi su ljudi i dica došli ispred kuće. Ispred kuće je bilo puno kolača i torti. Zvali smo pivača pa je on došao ispred kuće i piva. A drugi su ljudi i dica isto pivali ka on i pivali su skupa sa drugima i međusobno su se upoznawali svi.⁵⁴

8. Starinski način života

Prije su žene na kominima pekale kruh, šile i plele čarape. Grijale su vodu tako da su zapalile vatru i zavezali bi lonac za komaštre i tako bi kuvale ručak. Molile su krunicu i rađale dicu. Pravile su od ovčje vune čarape, sukance, majce, gaće, kape, rukavice i ostalo. Kad se slavia Sveti Ilija išle smo na misu i nakon mise se uhvatili muški i ženske za ruke i plesali bi kola, popili bi malo rakije i vina i i vraćali bi se kasno navečer svako svojin kućama.⁵⁵

Svako veče u zimsko doba stari ljudi bi se skupili na kominu pa bi pričali priče. Vanka su bili veliki snigovi. Babe i didovi pili bi vino iz bukare, a dica mliko. Babe bi učile dicu molit Boga. Na kominu su pivali i plesali. Sidili bi tu cilu veče. Pričali su priče o vilama, vukodlacima i višticama. Tako su plašili zločestu dicu da budu dobri. Nije bilo struje pa se palila svića petrolinka.⁵⁶

Kad san ja bila dite sve san drugačije radila. Čuvala san ovce, koze i krave. Igrala san se sa krpenin balunon. Igrali smo trlje i graničara. Nismo imali kuću ka sad nego smo živili u tavanin. Čuvala san koze, jarce i magarad. Svaki put kad bi išla pivale bi se narodne pisme.⁵⁷

⁵⁴ Zapisala sam 2012. godine u Neoriću. Kata Sarić- rođena Bazina 1946. godine.

⁵⁵ Zapisala sam 2012. godine u Neoriću. Kata Sarić- rođena Bazina 1946. godine.

⁵⁶ Zapisala sam 2012. godine u Neoriću. Iva Zuban- rođena Veić 1952. godine.

⁵⁷ Zapisala sam 2012. godine. Luca Stupalo- rođena Veić 1946. godine.

*E, moje dite, nije nama bilo ka vama danas. Bilo nan je nikako, ajme meni! Vi danas upalite mašinu za robu, za sude, a mi bi robu kuvali na kominu u velikon bakri i svi bi jeli iz te bakre i bilo je slađe nego danas. Na kominu bi sidili, dolazili bi jedni u drugih, pivali, smijali se i nije nan bilo ni struje i bili smo svi zadovoljni s onim malo što smo imali.*⁵⁸

9. Svi sveti i Dušni dan

Dušni dan je dan kada kada se Crkva prisjeća onih koji su preminuli. Taj dan slavi se 2. studenoga, a ako je taj dan nedjelja, slavi se 3. studenoga. Taj običaj sjećanja na naše pokojnike traje od 7. stoljeća. Dušni dan uveo je sveti Odilo, benediktinski opat iz Clunyja, 998. godine. Službeno ga je potvrdio papa Klement V. 1311. godine, od kada ga katolički svijet slavi. Na taj dan se obilaze grobovi, nosi se cvijeće i svijeće na grobove, moli se, uplaćuju se mise za pokojnike, održava se obred oprosta, pomaže se siromašnima, a karakterizira ga i zvonjava crkvenih zvona. U hrvatskoj se tradiciji Dušni dan još naziva i Mrtvi dan, Mrtvo spomenuće i Dan mrtvih, iako ti nazivi nisu prihvatljivi s kršćanskog stajališta jer je prema tom stajalištu ljudska duša besmrtna.⁵⁹

*Prije se najviše slavio blagdan Svi sveti. Tada bi se okupili momci i cure. Cure bi obukle brnice i traveše. Momci su nosili bile košulje. Cure bi sve imale pletenice. Tada bi se momci i cure zaljubljujale. Kasnije bi momak koji se zaljubio napravio lanac od smokava i oraja, pa bi ga da curi. Sastalo bi se malo cura pa bi igrale i pivale, a momci pitali cure oće li igrat sa njima. Ako su in se svidili, rekli bi da oće, a ako in se nisu svidili, rekle bi ne. Kasnije bi on doveo svoje drugare k njoj. Uveče bi sidili svi oko vatre i pričali priče. Tada bi taj momak reka curi da je žedan, a nije bio žedan. Voda bi bila u vučiji, a pila se iz bukare. Kasnije bi dolazio češće i reka njezinim roditeljima da će se ženit.*⁶⁰

⁵⁸ Zapisala sam 2012. godine u Neoriću. Kata Sarić- rođena Bazina 1946. godine.

⁵⁹ Dragić, Marko, *Dušni dan u hrvatskoj katoličkoj baštini*, Obnovljeni život, 3, Zagreb, 2013, 417-418.

⁶⁰ Zapisala sam 2012. godine u Neoriću. Iva Bratić - rođena Vrdoljak 1952. godine.

10. Božić

Prema vjerskome učenju Božić je blagdan kada vlada mir na zemlji. U seljačkoj tradiciji on je zaista bio dan u kojemu se mirovalo i u kojemu je sve bilo spokojno. Taj dan predstavljao je priliku da se ljudi malo odmore od rada i uživaju u spremljenoj hrani.⁶¹

Kako je Božić označavao početak godine, ljudima je bilo važno kako će provesti taj dan. U narodu se vjerovalo da je mnogo toga što se dogodi na taj dan imalo utjecaj na to kakva će biti iduća godina.⁶²

Nakon polnoćke rodbina, susjedi i prijatelji se božićaju ili mirobože. U zdjelu s pšenicom koja se posije na Dan sv. Lucije postavljaju se svijeće te se pale za obiteljskim ručkom.

Za Božić se po tradiciji međusobno dariva. Najčešći dar bio je crvena jabuka. Darivaju se siromašni, bolesni, nemoćni i oni kojima je pomoć potrebna. Taj dar se naziva božićnica. *Tradicionalna hrvatska čestitka za Božić glasi: „Na dobro vam došo Božić, Sveto porođenje Isusovo”, a odgovara se „I s tobom Bog dao zajedno”.*⁶³

Na Božić su se ljudi prisjećali svojih najmilijih. Kuću bi okitili maslinovim, božikovnim, kaduljinim, lovorovim ili borovim grančicama. Te grančice stavljale su se iznad ulaznih vrata i u štalama, a simbolizirale su želju za blagostanjem u idućoj godini. Zelenilo po narodnom vjerovanju tjera demonske sile od kuća, štala, ljudi, blaga itd.

Jaslice koje se izrađuju u domovima simboliziraju sam događaj Božića, rođenje Isusovo. Jaslice su se počele izrađivati jos u 17. stoljeću u srednjoeuropskim crkvama, dok je običaj izrađivanja jaslica u domovima prisutan tek nekih dvjestotinjak godina. U Zagorju se nalaze najstariji primjeri hrvatskih jaslica.

*Dan prije Božića najstariji član obitelji ide upilat božićno drvo. Stavi ga na stol. Kad baba donese cviča dica ga prolju i stave na drvo ka i figurice ispod drveta. Zapali se panj koji gori dva ili tri dana.*⁶⁴

⁶¹ Rihtman-Auguštin, Dunja, *Knjiga o Božiću, Božić i božićni običaji u hrvatskoj narodnoj kulturi*, Golden marketing, Zagreb, 1995, 119.

⁶² Isto.

⁶³ Isto.

⁶⁴ Zapisala sam 2012. godine u Neoriću. Mara Veić- rođena Bakić 1943. godine

11. Mačkare

Folklorno kazalište obuhvaća različite oblike narodnog stvaralaštva: glazbu, ples, likovnu umjetnost te usmeno-književne oblike. Folklorno kazalište potječe još iz pretkršćanskih vremena.

„Folklorno kazalište rađalo se i razvijalo usporedo s ostalim usmeno-književnim rodovima: lirikom i epikom. Međutim, u povijesti svjetske usmene književnosti pozornost se više pridavala lirici i epici nego dramskome tekstu i njegovome izvođenju.“

Hrvatsko folklorno kazalište najbogatije je i najraznovrsnije u pokladno vrijeme. U Hrvatskoj postoji veliki broj pokladnih obreda. Pokladno folklorno kazalište ima apotropejsku svrhu. Uz ovo vrijeme vežu se različita narodna vjerovanja. Vrijeme od Očića, koji se slave tjedan dana prije Božića, do Čiste srijede (Pepelnice) se u narodu naziva mesoija. Sveta tri kralja (6. siječnja) označavaju kraj božićnih blagdana. Od idućeg dana, odnosno od 7. siječnja, pa sve do Čiste srijede vrijeme je poklada ili karnevala (karnjevala). Velike poklade ili Završne poklade koje traju od nedjelje do utorka prije Čiste srijede predstavljaju vrhunac pokladnog razdoblja. Tada se gostilo i obilno jelo, posebno u utorak navečer prije korizmu jer je većina ljudi postila do Uskrsa. Zadnja nedjelja poklada naziva se Pokladna nedjelja. Ljudi su se maskirali još od pretkršćanskih vremena. Nekada davno bi se mladi maškarakli tako što bi išarali lice ili na njega stavili krpe. Muškarci bi se obukli u žene, a žene u muškarce. Takvi bi šetali po selu da ih nitko ne prepozna. Išli bi od kuće do kuće i sakupljali darove, obično jaja i suho meso, a poslije bi dobivene darove međusobno dijelili.⁶⁵

Kruna poklada je jednoga utorka od 5. veljače do 7. ožujka, ali običaji traju i dva dana prije. Ophod maškara najčešće se događao u utorak prije Čiste srijede. Nedjeljom bi se maškarakla djeca, ponedjeljkom mladi, a utorkom stariji.

Ophod maškara karakteriziraju zastrašujuće maske i drugi odjevni rekviziti, buka, galama, zvonjava zvona privezanih za maškare, pjesme, šale itd. Cilj svega toga bio je da se otjeraju demoni od domova, štala, ljudi i stoke, a to pokladne ophode čini apotropejskim.

U Sutini i Neoriću bi se početkom zime skupila dva - tri momka koji bi bili odabrani da budu barjaktari ili djeveri. Oni bi obilazili sela da bi odabrali jablan koji se sjekao za barjak. Jablan se prije čuvao i zato bi se sjekao noću. Zatim bi desetak kršnjih momaka posjeklo jablan i ponijelo ga u selo. S jablana se odmah gulila kora, prikratile dulje grane da se ne savijaju i lome pod teretom darova. Jablan bi se potom stavio na tavan da se osuši da bi

⁶⁵ Dragić, Marko, *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 8/1, Zadar, 2013., 155-158.

bio lakši. Kriterij u odabiru jablana je bio da barjak bude pravilan u obliku piramide. Ako takvoga nije bilo, tj, ako je s koje strane bio bez grane, tehnikom prišivanja bi se na njega učvrstile grane s nekog drugog jablana. Zatim bi se u visini od oko jednog metra kroz stablo probila jedna rupa. U tu rupu bi se utisnulo drvo koje bi služilo kao rukohvat i naslon za rame. Barjak bi se čuvao na tavanu do Pokladne nedjelje. U Pokladnu nedjelju okupljale su se maskare u središtu svakoga sela oko 11 sati.

U mačkarama sudjeluju samo muškarci, a likovi su: did, baba, barjaktar, diverovi, jenge, neviste, vezir i cigani. Did je najvažniji u mačkarama jer on vodi maskare. Na glavi nosi šešir, a u ruci sablju i zvono. Na nogama nosi gumaše. Did ima veliki ugled kod ostalih maskara te ima dopuštenje da neposlušne maskare izbací iz povorke.

Babe su se nalazile uz didove. Između svi baba treba se izabrati glavna baba koja ima veće ovlasti od ostalih baba. Babe su u torbama nosile luga s kojim bi posipale neposlušne civile i babe iz drugih sela. Babe na sebi imaju šudar, jačermu, travešu, brnicu, korpet, crvene čarape, torbu za lug, gumaše i u ruci nose kudilju s malo vune i vreteno.

Barjaktar je najsnažniji momak koji nosi barjak, a na sebi, osim jačermu barjaktarsku s kitama, ima pas, žuti šudar, gaće od sukna i gumaše.

Diverovi su muškarci koji nisu oženjeni. *Nose kapu kitaricu, kuparen s pucama tj. tokama i crvenim kitama. Imaju bijelu košulju, suknene gaće na klišta, crveni pas, te tri šudra – dva iste boje, a jedan različit, najčešće je to u kombinaciji dva crvena i zeleni ili dva žuta i zeleni.*

Nevista je one cura koja se tek udala. Ona je najljepša u mačkarama. *Nosila je bijelu izvezenu krpú s cvijetom nazad, bila je urešene čipkom, zatim oplićak, korpet, jačermu, brnicu, šotanu, travešcu, crvene čarape i opanke.*

Vezir je cijeli odjeven u bijelo, osim crvenih čarapa do koljena, a o crveni pas objesi sablju ili je nosi u ruci. Na čarapama ima opeletene podveze s kitama. On je odgovara za red u mačkarama, da ne dođe do svađe ili da svatovi ne ostaju po kućama. On se kreće bočno od kolone.

Jenge su mlade cure koje se još nisu udale. One nose bijelu krpú, zeleni šudar, korpet, bilu šotanu, bile čarape, opanke ili gumaše, pregaču te jačermu bez kita.

Cigani uvijek idu zadnji. Oni su obučeni u nekakve krpe. Njihova zadaća je da krađu jaja, mažu ljudima cipele te da traže ljude da im plaćaju za pjesme koje pjevaju.⁶⁶

⁶⁶ Dragić, Marko, *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 8/1, Zadar, 2013., 164-165.

*U mačkare se ide u nedjelju, ponedjeljak i utorak. Ta tri jutra mačkare se pozivaju trubom i prikupljaju se ispred groblja gdje se hvataju ukrug, mjere barjake, igraju i pjevaju. Na barjak se stavlja nakićenka u kojoj su jabuke, naranče, suhe smokve i rogač, a na krajevima je ukrašena kitama. Prvo se zapjeva jedna zajednička pjesma, a onda svaka grupa pjevajući odlazi u sela koja obiđe za tri dana. Ide se od kuće do kuće i ulazi u kuće koje su otvorene. Trećeg, posljednjeg dana, mačkare se sastaju u Sutini, mjere se barjaci, zajedno se igra i pjeva, a nakon toga se mačkare razilaze.*⁶⁷

*Danas se maske i kostimi šivaju i pripremaju misecima, ali nekada su se snalazili s onim šta su imali. Nikada nije bilo raskoša da će se kupit pa da će se šit ni ovo ni ono. Nosila se ona starinska, svi su to nosili. Ujuro se već počelo šetati i trčati oko sela. Kad je bilo gotovo skupili smo se svi za večeru, tamo bi slavili, trčali, skakali, jeli i pili. Zabavljali bi se sve do jedanaest, a kad je došla ponoć nije se više pivalo i ništa, svi su ošli kući.*⁶⁸

12. Pogrebni običaji

Na crkvenom zvoniku postojala su tri zvona: muško, žensko i dječje. Ta tri zvona razlikovala su se po veličini (veliko, srednje i malo). Veliko zvono bi zvonilo za muškom osobom, srednje zvono za ženskom, a malo za djetetom, tri i više puta na dan. Kada bi preminuo domaćin kuće ili udovica koja je preuzela ulogu glave kuće, zvonila bi dva zvona. Po tome bi seoska zajednica znala kada bi netko od njihovih suseljana preminuo.⁶⁹

Staro groblje, koje se nalazilo istočno od crkve Svih svetih, se sastojalo od jednostavnih i skromnih grobnica od betona s betonskim poklopcima.⁷⁰ Staro groblje ima dvanaest grobnica za odrasle osobe i dvije za djecu. Grobnice nisu bile individualne ili obiteljske, već su ih koristili zajednički.⁷¹

Seoski zvonar-remeta je odlučivao o tome u koju će se grobnicu položiti pokojnik. On je brinuo o tome kada je grobnica zadnji put otvorena. Grob se mogao otvoriti četrdeset dana poslije ukopa da bi se sahranio drugi pokojnik, pa npr. muž i žena nisu bili sahranjeni u isti grob.

⁶⁷ Zapisala sam 2012. godine u Neoriću. Iva Zuban- rođena Veić 1952. godine.

⁶⁸ Zapisala sam 2012. godine u Neoriću. Mara Veić- rođena Bakić 1943. godine.

⁶⁹ Zbornik o Zagori - Knjiga 7 (Neorić i Sutina), Matica hrvatska, Split, 2004, 439-440.

⁷⁰ Veić-Šuvija, Ante, *Neorić i Neorćani*, IVET, Split, 1998, 43.

⁷¹ Zbornik o Zagori - Knjiga 7 (Neorić i Sutina), Matica hrvatska, Split, 2004, 439-440.

Na grobovima se nisu nalazili nikakvi natpisi već se usmenom tradicijom prenosilo i pamtilo gdje je tko pokopan. Tako je svekrva prve nedjelje poslije vjenčanja nevjesti pokazivala gdje se nalaze grobovi članova njene nove obitelji.

Nekoliko starijih grobova se nalazi i okolo crkve. Ti su grobovi obilježeni vijencem od neobrađenog kamena. Ti vijenci imaju oblik pravokutnika ili elipse. Takvo kružno obilježavanje grobova je trebalo zaštititi žive od lutajuće duše pokojnika koja je mogla učiniti zlo.⁷²

Umrloj muškoj osobi obuku kumparan, stave crvenu kapu i pas, dijelove tradicijske nošnje, a stariju podvežu i maramom. Žene su za ukop čuvale odjeću u kojoj su se vjenčale, ali to nije mogao bilo tko jer je većina ljudi bila siromašna. Preminulu ženu bi počesljali i stavili joj maramu koja je bila bez čvora na glavu. Vjerovalo se da na pokojniku ništa ne smije biti vezano na čvor. Ako bi nešto bilo labavo vezano duša se mogla lakše odvojiti od tijela. Umrlo djevojku ili mladića oblačili su u bjelinu, kao da će na vjenčanje, a do groblja su ih pratili mladići i djevojke svečano obučeni, kao svatovska povorka. Pokojniku su na noge oblačili čarape koje bi na vrhu bile pričvršćene. Pokojniku bi prekrižili ruke na prsima te bi na prsa stavljali kronicu. Zatim bi pokojnika omotali plahtom koja bi bila zašivena kod glave i nogu kao kukuljica.

Ovisno o tome kada je pokojnik umro, vršilo se čuvanje preko noći. Običaj je da se pokojnika „čuva“, bdije uz njega. Preko njega nije smjela preći mačka jer se vjerovalo da bi se tada pokojnik mogao povukodlačiti.

Pokojnika je nakon smrti trebalo okupati ili obrisati mokrom krpom. Za to su bili zaduženi susjedi ili bliži rođaci koji su trebali biti istoga spola. Voda kojom se pralo pokojnika bi se bacila negdje dalje od kuće gdje nitko ne može nagaziti.⁷³

Za prijenos pokojnika od kuće do groblja služila su lagana drvena nosila-kapsila s poklopcem. Nosila su imala četiri rukohvata koja su se mogla nasloniti na rame. Nosila su uglavnom nosila četvorica muškaraca. Ako je pokojnik bio težak ili ako je bio daleko od groblja nosači su se međusobno mijenjali.⁷⁴

Kod iznošenja pokojnika iz kuće vršili su se razni obredi. Kod iznošenja se pazilo da su pokojnikove noge okrenute prema naprijed.⁷⁵

U vrijeme dok su ljudi jedan dio godine obitavali u stočarskim nastambama udaljenim od groblja, pogrebna povorka bi se na putu od staja do groblja zaustavljala na počivalu. Na

⁷² Isto, 440.

⁷³ Zbornik o Zagori - Knjiga 7 (Neorić i Sutina), Matica hrvatska, Split, 2004, 439.

⁷⁴ Veić-Šuvija, Ante, *Neorić i Neorćani*, IVET, Split, 1998, 44.

⁷⁵ Zbornik o Zagori - Knjiga 7 (Neorić i Sutina), Matica hrvatska, Split, 2004, 438.

mjestu počivala pokojnika bi se spuštalo na zemlju, tri puta bi ga zavrtili u pravcu kretanja sunca, pomolili se i nastavili put do groblja. Kod počivala bi svećenik dočekaio pokojnika i njegove pratioce te ga nastavio sprovoditi do groblja. Prema nekim tumačenjima pokojnik se na počivalu rastajao s dušom koja se na to mjesto vraćala da počini, pa je to, da ne bi nekome učinila zlo, trebalo spriječiti okretanjem pokojnika.

U Neoriću je bio običaj da se muškom pokojniku u grob stavi boca vina. Ovaj običaj ukazuje na vjerovanje da se život nastavlja na drugom svijetu i o postojanju duše. Nakon ukopa bi zvonar zamazao klakom rubove poklopca da se ne širi neugodan miris iz groba.⁷⁶

Pokojnika su od pokojnikove kuće do crkve obavezno pratile žalovice-narikače. Ako ih nije bilo u kući pokojnika, angažirale bi se bliže ili daljnje rođakinje ili susjede. One bi se pokrile po glavi jačermama i zakukuljile tako da im se vidi samo nos i stale bi naricati nagnute prema naprijed. Osobito glasno bi naricale tri puta: pri iznosu pokojnika iz kuće, stotinjak metara prije crkve i kod samog ukopa. Posebno cijenjene su bile one koje su znale sricati stihove.

Žalovice su tri nedjelje poslije ukopa pokojnika trebale naricati po izlasku iz crkve pa do groblja. Pri tome bi jedna drugu poticale koja će prva početi.⁷⁷

Pokojnikovi ukućani, rođaci i susjedi svoju žalost izražavaju i vanjskim znakovima tj. načinom oblaćenja ili prebacivanja preko sebe nekih od tradicijskih odjevnih predmeta: kaputa, kabana, čerme, pleta. Za osobe koje nose takvu odjeću kaže se da nose *kokulj* jer preko lica prebace kukuljicu (kaban od sukna s velikim ovratnikom koji je ukrašen resama), koja je našivena na kaput.⁷⁸

13. Sastajanje i ljudikanje

U Neoriću je bio običaj da se muškarci nedjeljom i blagdanom okupe ispred crkve. Ispred crkve se nalazilo pet kostela-pelegrinki ispod kojih bi se prodavao duhan i cigaret-papir. Ondje bi se počeli okupljati puno prije početka mise. Tu bi se našli poznanici, rođaci, prijatelji, kumovi itd. i tad bi se ljudikalo. Ljudikalo se o različitim temama.

Kada bi počela misa jedni bi ušli u crkvu, a drugi bi ostali vani ili bi otišli u Šorgine Krčine. Tamo bi išli igrati karte ili mure. Zanimljivo je da su Neorićani znali igrati trijumf i svatko je znao svoje i tuđe punte, a nisu znali pisati.

⁷⁶ Isto, 438.

⁷⁷ Veić-Šuvija, Ante, *Neorić i Neorćani*, IVET, Split, 1998, 44.

⁷⁸ Zbornik o Zagori - Knjiga 7 (Neorić i Sutina), Matica hrvatska, Split, 2004, 443.

Ponekada je njihovo deranje smetalo svećeniku koji je održavao misu pa bi on izašao ispred crkve i tjerao ih. Oni bi onda otišli u gostionicu. U gostionici bi pojeli malo janjetine ili ovčetine i popili koje piće.

Muškarci koji nisu dolazili u gostionicu nisu bili cijenjeni u selu. Njih se smatralo papučarima. Oni muškarci koji su imali novca zaigrali bi na karte, na mure ili na balote za vino. Balotaši su imali pravilo da oni koji donose vino imaju pravo na vlastitu čašu. Taj običaj nalaženja i druženja u gostionici održao se do danas. Razlika je u tome što se ne druži samo nedjeljom i blagdanima već svaki dan. Taj običaj se održao jer se onoga koji ne dolazi u gostionicu i kafiće i koji izbjegava takva mjesta ne smatra čovjekom.

Dugo se zadržao i običaj ispomaganja u sezoni poljoprivrednih radova. U to vrijeme bilo je mnogo posla i domaćini ne bi stizali obaviti sve sami. Zato bi pozvali dvadesetak momaka koji bi kopali, ogrtali kukuruz i kopali lozu. Tih dvadesetak momaka bi pomagali cijeli dan za hranu, piće i duhan. Domaćin kuće bi im se odužio tako što bi im nosio žito u mlin na Cetini, nosio gnoj, uzorao zemlju itd.

Zapošljavanjem u gradu i nabavom mehanizacije taj se običaj izgubio, a zadržao se u običaju pomaganja kod nalijevanja terasa prilikom gradnje kuće.

Postojao je običaj da se sva djeca nađu kod kuće kad zalazi sunce. Tada bi svi zajedno jeli ono što je bilo na stolu. Uglavnom se jela pura s mlijekom, kiseli kupus, zelje i slično. Domaćin bi molio Boga, a ostali koji su bili za stolom su trebali moliti za njim. Molitva se nekada znala i odužiti, najčešće u vrijeme korizme. Tada se molilo ruzarje (trinaest očenaša, trinaest zdravih Marija, trinaest slavaocu). Osobito se cijenio i poštivao otac koji je bio autoritet u kući. Sve dok on ne bi uzeo žlicu za objed, nitko drugi je nije smio uzeti. Nakon večere bi momci išli na sijelo u bliže susjedstvo. Tamo bi nekada išli i oženjeni. Ako na sijelu nije bilo djevojaka, okupili bi se stariji i žene. Kada bi došli muškarci, žene su se morale izmaknuti od komina i napraviti mjesta da muškarci sjednu na stočice i da se griju. One bi stajale izad njih i plele ili prele i dodavale drva na komin. *Kada bi vatra oslabila oglasio bi se domaćin i zapovidio ženi, kćeri ili nevjesti: „Odmakni mi čeljad od komina”, što je značilo da donese drva i napravi dobru vatru. U posebnim prilikama i u povodu nekog značajnijeg događaja gazda je domaćine susjede znao počastiti bukarom vina koja bi kružila od usta do usta, uz obavezno nazdravljanje, a ponekad, u boljem raspoloženju, se znalo čuti: „Zdrav do mene gori si od mene” ili „Ja te ne vidim” i odgovor „i tebe Bog”*

Žene su na svojim druženjima uglavnom pričale o vilama, vukodlacima i duhovima.⁷⁹

⁷⁹ Veić-Šuvija, Ante, *Neorić i Neorćani*, IVET, Split, 1998, 97.

14. Običaji kod domaćih poslova

Bio je običaj da se starije žene ujutro, nakon ustajanja iz kreveta, prekrste i pomole. Tek nakon molitve bi se obukle. Stariji ljudi se uglavnom nisu umivali svaki dan već samo nedjeljom ili nekim blagdanom. Umivalo se tako da bi najprije netko mlađi polijevao starijeg vodom. Nakon polijevanja bi se obrisalo nekom čistom krpom. Brisalo se kojekakvim krpama jer je većina ljudi bila siromašna i nisu imali novca za prave ručnike. Ručnike su imali i koristili samo neki radnici koji bi ga kupili u gradu. Također, kod umivanja je vrijedilo pravilo da se ne smije ništa govoriti.

Danas se taj običaj malo izmijenio. Mlađi ljudi se peru gotovo svakodnevno. Muškarci operu barem lice i ruke, a nedjeljom vrat i glavu. Žene svakodnevno peru vrat i ruke, pa tu nečistu vodu proliju i onda u drugoj, čistoj, vodi operu lice i glavu. Vrijedilo je pravilo da se ne smije umivati u zdjeli u kojoj su žene mijesile kruh, kao ni u zdjeli u koju bi vadile kuhano jelo.

15. Običaji kod jela i pića

Kod jela je bio običaj da se jede kod kuće ako se ne radi. Kada se radilo, jelo se na polju. Kada su bili nekakvi važni događaji ili kada je netko bio na putu, jelo se i u krčmi.

Najčešće se jelo četiri puta dnevno: ujutro doručak, u podne užina, popodne marenda, a uvečer večera.

Dok se jelo sjedilo se na tronošcima. Jelo se drvenim žlicama, a meso se moglo jesti i rukom. Mlađi ljudi danas uglavnom jedu viljuškom.

Kod jela se najprije nosila pura i kupus ili pura i mlijeko. Nekada se umjesto pure znala jesti i tjestenina s grahom, krumpirom, pa onda meso.

Vrijedilo je pravilo da se ne smije jesti prije nego se pomoli. To se smatralo nepristojnim. Smjelo se početi s jelom tek kada bi domaćin kuće to dopustio i kada bi svi za stolom oprali ruke.

Ne postoje neka posebna vjerovanja koja su povezana s jelom. Vjerovalo se da jelo nije blagoslovljeno bez molitve.

Ako domaćin kuće nije bio kod kuće za vrijeme jela tj. ako je ima posla, čekalo bi ga se sat vremena. Ako domaćin kuće nije bio u poslu, čekalo bi ga se petnaest minuta prije nego bi započeli s jelom. Kod rezanja kruha trebalo je posebno pripaziti. Nije se smio rezati sa svih

strana nego bi ga se razdijelilo na dvije polovice, pa bi tu jednu polovicu razdijelili na komade prema broju ukućana. Trebalo je paziti i da kruh ne bude naopako okrenut.

Kad se pilo, to je obično bilo iz bukare (drvene posude). Mlađi su imali 1-2 čaše. Ako je na objedu bilo gostiju, oni bi pili iz staklene ili limene posude. Običaj je bio da prije nego popiju najprije nazdrave. Zatim se najprije starješina napije iz bukare, a zatim ona ide redom od desne strane.

Vino piju cijelo, čak i djeca. U današnje vrijeme djeci uliju vode u vino, koje piju i neki odrasli. Obično se pije nakon jela, dok neki usporedno jedu i piju. *Tko ima čašu, taj s njima kucne i nazdravi s riječima: „U zdravlje!” i „Bog te živio!”*. Zdravice se govore na pirovima, kad je neko slavlje, ali i na običnim večerama.⁸⁰

16. Običaji kod kućnih poslova

Kod loženja vatre bio je običaj najprije zatrpati žeravu pepelom. Prije bi, dok nisu imali žigice, ložili cijelu noć, dok danas upale vatru žigicama. Prije užganja vatre je bio običaj da se prekrsti i govori: „Pomozi Ime Isusovo”.

Kod metenja kuće bi kuću najprije poškropili vodom kako se ne bi dizala prašina. To isto bi radili i kada su meli dvorište.

Kod pranja rublja nije bilo posebnih običaja, osim što su čisto rublje prali prije, i to ono koje je prije pomoćeno.⁸¹

17. Običaji kod poljskih poslova

Kod sijanja se sjeme nosilo u torbi. Običaj je bio da se prije sjetve poškropi blagoslovljenom vodom i prekrsti. Običaj je da prvo sijanje i oranje ne smije započeti u petak i utorak jer su to po njihovom vjerovanju nesretni dani. Kopanje, kosidbu i žetvu također ne smiju započeti na te dane.

S krstom i „Pomoz Bog” ubija se živinče, obično nedjeljom i blagdanom, jedino i u radne dane kad prijeti opasnost da će živinče uginuti ili kad je velika potreba (bolest u kući).

Kod telenja ili ždrijebenja polivaju štalu blagoslovljenom vodom.⁸²

⁸⁰ Veić, Darinka, *Etnografska spomenica : o narodnom životu i običajima stanovnika Neorića i Sutine u prvoj polovici XX. stoljeća*, Hrvatsko kulturno društvo Napredak, Split, 2000, 97.

⁸¹ Isto.

18. Običaji kod gradnje

Isto kao što je običaj da prvo sijanje i oranje ne smije započeti u utorak i petak, tako ni gradnja kuće ne smije započeti u te dane. Iznimka je jedino ako je gradnja započeta prije tih dana, pa se nastavlja i u te dane. Gradnja ne smije započeti u te dane jer vjeruju da će ih tada nesreća pratiti tijekom cijele gradnje. Tako postupaju i kod drugih zgrada.⁸³

19. Običaji kod zajedničkih poslova

Rad se vrši kod susjeda u slučaju vršidbe, oranja, kosidbe, gradnje kuće, gumna, dvorišta, kopanja, okopavanja, žetve, ali uz hranu ili nadnicu.

Ženske osobe mogu nositi sitno drveće, vapno, grožđe, žito itd. bez da budu plaćene, ali zato traže zauvrat poslušnost. Žene rade s veseljem, šaleći se i pjevajući. Nakon obavljenog posla one dobivaju dobar ručak. Ako je netko siromašan, nije bitno kakva je hrana, ona može biti i posna.⁸⁴

20. Moba

Moba postoji za vrijeme žetve, branja jasenovog i bristovog lišća te kosidbe. Muškarci uglavnom ne rade zajednički, već svaki za sebe i kad je kome zgodnije, dok žene idu u društvu čupati grm.

Prelo im nije zajedničko. Zajednička su im kola na svečanostima i sijela. Ženske nose kruha, malo slanine i sira, a kod sijela se pije, puši i pripovijeda.

Mladići na sijelima gledaju djevojke. Uz gusle se pjevaju narodne junačke i lirske pjesme, čitaju se novine, kalendari, pjesmarice itd.⁸⁵

⁸² Isto, 97-98.

⁸³ Isto, 97-98.

⁸⁴ Isto, 98.

⁸⁵ Isto, 98.

21. Pravni običaji u obitelji

Kada muž sretne ženu vani, pred starijima, ne smije ići zajedno s njom. Umjesto imenom treba je zvati „stara”. Samo kada su na samo onda se smiju milovati, grliti i ljubiti.

Kod postavljanja međa na zemljištima nema posebnih običaja. Prekrste se i sazovu „Ime Isusovo” te postave kamene stupove za međe koje nazivaju „cilji” i obijele ih vapnom.

22. Običaji kod pogodbe, pogađanja

Kod pogađanja prodavač nabraja kupcu dobre osobine, a kupac na primjer kaže „slabo je vime”, „malo stari zubi”, „oštre dlake”, „kratke čunke” itd. Kada se pogode, napiju se, a često i ručaju ili popiju rakiju.

Kada netko nekome pomogne, u zamjenu mu mora dati ručak iza obavljenog rada. Kod oranja treba nahraniti i životinje, dok kod kopanja treba napraviti ručak, kupiti pivu i duhan, ako ima, a ako nema dovoljan je samo ručak. Kod onih koji imaju dovoljno ručak treba biti bogatiji (meso, but, kupus ili tjestenina). Od siromašnih se ne traži puno, samo ono što mogu dati. Jedan drugome rado pomažu u svim poslovima, uz uvjet posluha i uzvraćanja usluge.⁸⁶

23. Običaji kod posuđivanja i mijenjanja

Kod posuđivanja vrijedi pravilo da dužnik mora biti pokoran, zahvalan i poslušan vjerovniku. Danas ima ljudi koji nisu takvi i koji ne vrate novce dužniku. Pravi dužnik rado posluša vjerovnika u svemu. Obično su rokovi za vraćanje duga 15 dana do jedne godine.

Kod mijenjanja se mijenja žito i kukuruz za pšenicu, vina za vunu, zemlja za zemlju. Običaj je da se mlinaru ne daje ništa, osim nagrade koju uzima sam po svojoj volji. Po zakonu bi mlinar smio uzeti samo 4 kg na 100 kg, ali on uzme i 7 kg. Narod uglavnom predaje žito mlinaru uz molbu da im samlije čim prije i sitnije. Prije nego da mlinaru žito, mušterija najprije treba izmjeriti težinu žita. Nakon mljevenja se ne mjeri žito da se ne uvrijedi mlinara kako se nema povjerenja u njega. Mušterije znaju koliko im mlinar uzme žita za nagradu, ali ništa ne govore da im se mlinar ne bi u budućnosti osvetio tako da mu ne bi samlio brzo i

⁸⁶ Isto, 99.

lijepo kada im bude trebalo. Ne daju mito nego mlinar nekima prije samelje jer ga poslušaju u radu. Mlinar obično prije samelje žito strancima iz drugih sela (Dicma, Lečevica, Prugova, Gizdavca itd.)⁸⁷

24. Seoski kovač

Običaj je da se kovaču plaća godišnje i to u žitu. Svaka kuća plaća varićak pšenice ili 8 kg. Kovač im kuje sve što im treba, tj. oruđe, a onima kojima često potkiva konja i popravlja kola uzima 2 varićaka.

Kad radi nešto izvanredno naplaćuje novcima. Na primjer, kad netko radi kuću pa mu treba mnogo brava, kovač mu uzima novac jer to ne spada u opću naplatu.

*On sam poslije vršidbe ide s vrećom od kuće do kuće pa naplaćuje „klepovinu” ili „kovninu”. Pri tome mu mnogi daju čašu vina ako ga imaju u kući.*⁸⁸

25. Seoske skupštine i dogovori

Seoske skupštine su se sastajale kod crkve nedjeljom ili svetačkim danom. Ako je bilo potrebno, održavale bi se i nekim drugim radnim danom. Skupštine je sazivao glavar sela. On bi davao prijedloge, a ako bi se većina mještana složilo s njegovim prijedlozima onda se taj pristanak nazivao zaključak.

Skupštine se se sastajale kada bi dobile naredbu od općine i kotara. Njihova zadaća je bila da se dogovore na koji način će izvršiti tu naredbu. Također, sastajale su se i kada se radio put, popravljala crkvena kuća, crkva, voda, itd. Ako bi se većina članova skupštine složila sa odlukama, njen zaključak je bio pravovaljan. Ako se netko ne bi pokorio odluci skupštine, njega bi izbacili iz skupštine i poništili njegov glas.

Glavar sela zatim ide u ime sela s nekoliko ljudi upoznati višu vlast o zaključku skupštine. Ovako rade i u svim sporovima u kojima glavnu riječ ima vlast. U sporovima koji se odnose na njihove stvari odmah riješe na skupštini.

Kod dražbe žita se javno glasa i daje se onome koji plaća više ili uz povoljnije uvjete. Na skupštinu se poziva zvonjenjem zvona tri puta.⁸⁹

⁸⁷ Isto.

⁸⁸ Isto.

⁸⁹ Isto, 99-100.

26. Običaji kod zaklinjanja

Ljudi se zaklinju Bogom, svojim zdravljem i zdravljem djece da nisu napravili nešto za što su osumnjičeni. Zaklinju se u kući ili pred svijetom na ulici. Ako ni to ne pomaže, plate misu i pale svijeće da im Bog, Gospa i Sveti Ante pokaže da su nevini.

Krvna osveta U Neoriću ne postoji. Ponekad se zna dogoditi da se zavađeni potuku, jedan drugoga ošamare šakom ili kamenom za manje djelo, ali se ipak s vremenom pomire.⁹⁰

27. Običaji kumstva

Običaj je da na vjenčanju kumovi budu mladoženjina braća, kako mladoženji tako i njegovoj zaručnici. Kum treba donijeti robe ili novaca za kumče, a kuma kruh, 20-30 kupovnih kolačića, kupovnu pletenicu, bijelog kruha, jednu litru masla, dva purana, jednu i po litru vina i nešto voća. Ako je pir dobar onda kum da više novca za „otkupljenje” i „izvod” cure, a ako je vjenčanje nastupilo poslije „umaknuća”, onda manje.⁹¹

28. Sveti Juraj

Sveti Juraj je jedan od najštovanijih svetaca u kršćanstvu i štuje se kao jedan od četrnaest pomoćnika u nevoljama.

Seljaci štuju svetoga Jurja kao zaštitinika konja, ali i ostalih domaćih životinja. U narodnoj je tradiciji sveti Jure zaštitnik od bolesti (bolesti s jakim grčevima, visokom vrućicom, padavicom, kužnom epidemijom). Smatra se i zaštitnikom pastira, ratara, zemlje, usjeva, zelenila. Zaštitnik je i od pogibelji na vodi. Bio je i zaštitnik vojnika, križara, ratnoga konjaništva i svih obrta u vojne svrhe. Djevojke i žene su štovale svetog Jurja kao zaštitnika od napasnika. Narod se preporuča svetom Jurju i za zaštitu od zmija i vještica.

Na Jurjevo su se ljudi, domovi, stoka i štale kitili zelenilom. Zelena je boja proljeća i vegetacije. Ona simbolizira nadu, pobjedu proljeća nad zimom, pobjedu života nad smrću. U poganskim inicijacijama zelena je boja vode. Zeleno liturgijsko ruho simbolizira nadu i iščekivanje kraljevstva Božjega. Vjerovalo se i da će zelenilo otjerati demone.

⁹⁰ Isto, 100.

⁹¹ Isto, 100.

U Neoriću bi se mlađe žene digle rano ujutro i iznad ulaznih vrata bi okitile kuću rašeljkom i bršljanom.

Nekada su se u Neoriću na Jurjevdan održavale i procesije kroz polja s molitvom za plodnost, dok je danas zadržana samo procesija oko crkve s blagoslovom polja.

U Neoriću je Jurjevdan bio stočni ili čobanski blagdan. Bio je običaj da se ide u crkvu na misu i da se ponesu razne proljetne trave na blagoslov. Nakon povratka kući blagoslovljene trave bi se isjeckale na komadiće te bi se pomiješale s brašnom i soli i dale *blagu* da to pojedu. Vjerovalo se da će stoka biti zdrava ako pojede blagoslovljene trave.⁹²

U Neoriću je bio običaj vunenu robu prije izlaska sunca iznijeti van da bi se prozračila kako u nju ne bi ušli moljci. Međutim, žene na Jurjevo nisu smjele obavljati ženske poslove: šiti, prati haljine, čistiti, i slično.⁹³

29. Svijeća

Svijeća prati kršćane tijekom cijeloga života, ona je uz njih od rođenja pa sve do smrti. Ona prati kršćane na krštenju, kada se svijeća daje kršteniku; ona je uz prvopričesnika; zaručnike svijeća prati tijekom vjenčanja; bolesnik napušta ovaj svijet uz svijeću, itd.

Uz svijeću se vežu mnogi obredi i običaji. U Badnjem bdijenju svijeća simbolizira pobjedu svjetla nad tamom, dobra nad zlom. Nedogorene svijeće domaćice često čuvaju za iduću godinu. U Badnjoj noći i na Božićni ručak pale se svijeće za pokojnike. Kršćani čuvaju svijeće koje su blagoslovljene na Svijećnicu. Svijeća se koristi protiv bolesti, uroka i nevremena.

Prvi kršćani su koristili svijeću u katakombama kako bi za vrijeme bogoslužja imali svjetlost. *Brojem svijeća, kao i njihovim izgledom i uporabom tumači se Crkveno učenje.* Jedna svijeća simbolizira vjeru u jednoga Boga i Spasitelja. Dvije svijeće predstavljaju Boga i čovjeka. Tri svijeće simboliziraju vjeru u Presveto Trojstvo. Šest svijeća na oltaru predstavljaju molitvu Crkve i vječno svjetlo u svetištu. Sedam svijeća simbolizira sedam sakramenata. Uskrsna svijeća simbolizira uskrsnuloga Krista. Svijeće kod euharistijskog obreda simboliziraju Kristov dolazak u pričesti itd.⁹⁴

⁹² Dragić, Marko, *Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, Vol. IX, No, 9/1, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., 22-24.

⁹³ Isto, 41.

⁹⁴ Dragić, Marko, *Svijeća u kulturnoj baštini Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 4, Split, 2010., 467.

Stari Neorićani su vjerovali da će, ako od gorućih svijeća najprije izgori srednja, najprije umrijeti glava kuće. Ako prva izgori desna svijeća to znači da će umrijeti muški član obitelji, a ako prva izgori lijeva svijeća to znači da će umrijeti ženski član obitelji. Smrt ukućuna predviđala se i tako što bi se kod gašenja božićne svijeće gledalo kamo dim odlazi. Smatralo se da će ona osoba kojoj dim ode umrijeti u idućoj godini.⁹⁵

30. Nošnja

Muškarci su prije Drugog svjetskog rata nosili opanke od kravlje kože, opletene ovčjom ili kozjom oputom s malim nosom (kljunom) ispred. Nosili su visoke čarape od bijele ili crne vune, pri vrhu vezane podvezama od ovčje pređe sa ili bez kita (resa). Na čarape bi se natakli terluci koji su bili izvezeni srmom. Odmah na golo su dolazile gaće (hlače) na tri otvora (jedan sprijeda i po jedan na boku), a zvale su se „gaće na klišta”. Gaće su bile od crnog ili u crno tanganog-bojadisanog sukna. Tko je imao, na gornji dio tijela oblačio je guću (majicu s rukavima). Na nju bi obukli košulju bez jačice (koleta) sa soćima, a zakopčavala se pucama, od kojih je ona na vrhu bila najveća i crvena. Na košulju se oblačio krožet od bijele anterije pa kumparan s resama koje su se satojale od crvenog riza i crvena gajtana. Oni bogatiji su imali raskošnije ukrase. Na glavi se nosila kapa kitarica od crvene čoje s kitama od crna gajtana do samih ramena. Bogatiji muškarci nosili su svileni pas, a preko njega pripašnjaču od kože koja je imala više džepića. Preko zime se oblačio sukneni neobrađeni kaput sa ili bez rukava s kukuljicom-kapuljačom da se pokrije glava. Isti takav zimski kaput nosile su i žene.

Ženska odjeća je bila raskošnija. Na glavi su nosile obluk od dva prepletena pruta od mlade drinovine odgovarajuće širine. Taj bi se obluk opšio krpom od popelina kako bi se na njega mogla pričvrstiti okrugla od popelina izvezena rakamom-merlom, pa bi se na obluk dodao bijeli privezač izvezen kao i okrugla.

Kosa se plela u pletenice koje su se učvršćivale spletnjakom i svitnjakom. Bijela košulja do gležanja nosila se preko cijele godine. Na gornji dio tijela, na košulju od bijelog platna, oblačile bi kratku košulju ili košuljak do struka, na to bi obukle bijelu primetaču, pa na to oplicak i korpet. Oko pasa su nosile modrnu od sukna, tanganu u modro. Na modrnu bi sprijeda vezale pregljaču od istog materijala, izvezenu s nitima crvene i bijele pređe.

⁹⁵ Isto, 475.

Na leđa se oblačila jačerma od sukna, bez rukava, s četiri kite od štama u više boja, a prevladavala je crvena. Kite su se prišivale na plečke kod samih kratkih rukava i na dnu s obiju strana.

Udate žene nosile su obavezno crvene vunene čarape s podvezama na kite, djevojke bijele, a udovice crne čarape i jačerme bez kita.

Gaćice-mudante nisu nosili ni muškarci ni žene. Nisu ih nosili zbog siromaštva, ali i zbog bržeg i lakšeg vršenja velike i male nužde koja se obavljala van kuće, gdje god se stizalo.

Žene su obuvale opanke i terluke kao i muškarci.

Djeca do četranaest, petnaest godina nosila su duge bijele košulje, bez donjeg rublja i najčešće bez obuće.

Nova se odjeća oblačila samo na blagdane, na sv. Iliju, Svisvete, Uskrs, Božić i ponekad nedjeljom i za svadbu. Za svakodnevnu upotrebu nosila se odjeća koja je bila već iznošena i zakrpana. I obuća se štedila za svečane prilike ili za zimu. Djeca bi po kiši skidala opanke i stavljala ih pod pazuh da se ne raskvase. Tridesetih godina dvadesetoga stoljeća počele su se nositi gumaše s đonom od automobilskih guma, a gore su bile kožne. Pred Drugi svjetski rat počela se uvoditi nova moda: cipele, odjelo od jeftina štofa-postova, kod žena brnica, traversa, šotana, šudar itd.⁹⁶

⁹⁶ Veić-Šuvija, Ante, *Neorić i Neorćani*, IVET, Split, 1998, 15-16.

31. Zaključak

Običaji su dio kulture nekog kraja, u njima je prožeta čitava povijest mjesta u kojem se izvode i oni se prenose sa generacije na generaciju. Glavna svrha prenošenja običaja na mlađe naraštaje je nastojanje da se ta tradicija očuva i zadrži, te da se odupre dahu vremena koji prijeti njihovim zaboravom.

Lijepo je i važno znati kako su ljudi živjeli i preživljavali u prošlosti, ne samo da bi znali svoju povijest, već kako bi je znali usporediti sa sadašnjošću, te da bi naučili cijeniti neke stvari koje uzimamo „zdravo za gotovo”.

Usmena književnost služi čitavom društvu. Ona nije samo produkt današnjice, u njoj su sažete višetisućljetne poruke i pouke. Zato je jako važno sačuvati ju od zaborava. Neke poruke i pouke mogu nam poslužiti i biti korisne u budućnosti.

Latinska poslovice *Historia est testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustatis*. (*Povijest je svjedok vremena, svjetlo istine, život pamćenja, učiteljica života, glasnik starine*) svjedoči nam o značenju povijesti za čovječanstvo, o njezinoj ulozi u životu svakoga od nas. Slušajući i čitajući priče starijih ljudi možemo naučiti cijeniti neke stvari koje su nam danas lako dostupne, a njima su u to vrijeme bile teško zamislive. Važno je cijeniti običaje svog kraja, shvatiti njihovu vrijednost i važnost njihova očuvanja kao dio kulturno-povijesne baštine i ostavštine.

Rječnik

A

ačerima- gornji dio narode nošnje

B

bakra- lonac

balun- lopta

barjak- zastava

bičve- čarape

bile- bijele

brnica- podsuknja

bukara- drvena čaša za piće

Č

čovik- čovjek

D

di- gdje

dica- djeca

divojka- djevojka

dota- miraz

D

đava- vrag

G

gače- hlače

gargaše- sprava za češljanje vune

gonati- tjerati

guvno- okrugla popločana površina za vršnje žita

I

iđen- idem

igrati- plesati

ispovid- ispovijed

ispribijati- istući

isprid- ispred

J

ječim- ječam

K

komaštre- lanac na ognjištu

kudilja- preslica

kuvati- kuhati

L

likasta- plavokosa

lip- lijep

M

mačkare- maškare

mašina- perilica

misec- mjesec

misto- mjesto

mliko- mlijeko

mutap- pokrivač od kozje dlake

N

noći more- noćne more

NJ

njizi- njima

O

opličak- prsluk

oraj- orah

ošli- otišli

P

pijet- tanjur

pivač- pjevač

pivajući- pjevajući

pop- svećenik

prikidati- prekidati

priko- preko

prikoniti- prekinuti

prikosutra- prekosutra

pritvori- pretvoriti

privaliti- prevaliti

R

rečina- naušnica

rič- riječ

S

sići- sijeći

siditi- sjediti

smij- smijeh

snig- snijeg

stočić- stolica

sude- suđe

sukanac- pokrivač od ovčje kože

svića- svijeca

Š

ševasta- šepava

šotana- suknja

šudar- marama

T

tapun- gornji čep na bačvi

terluci- čarape

traveša- pregača

U

ujtit- uhvatit

uteči- pobjeći

uvatiti- uhvatiti

uviriti- uvjeriti

uvo- uho

V

valiti- faliti

virovati- vjerovati

vištica- vještica

vrića- vreća

vučija- posuda za nošenje vode

vula- vrsta igre

Ž

živiti- živjeti

Izvori

Popis kazivača

Iva Bratić, rođena Vrdoljak 1952. godine

Iva Zuban, rođena Veić 1952. godine

Kata Sarić, Bazina 1946. godine

Luca Stupalo, rođena Veić 1946. godine

Mara Veić, rođena Bakić 1943. godine

Nediljka Bazina, rođena Stričević 1926. godine

Vera Stupalo, rođena Anušić 1946. godine

Literatura

1. Bošković-Stulli, Maja, *Usmene pripovijetke i predaje*, SHK, MH, Zagreb 1997.
2. Botica, Stipe: *Povijest hrvatske usmene književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2013.
3. Botica, Stipe: *Usmene lirske pjesme*, SHK, Zagreb, 1996.
4. Botica, Stipe, *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
5. Botica, Stipe, *Lijepa naša baština* (književno-antropološke teme), Sveučilišna naklada, Zagreb, 1998.
6. Dragić, Marko, *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 8/1, Zadar, 2013., str. 155-188.
7. Dragić, Marko, *Vuk u folkloru Hrvata*, Poznańskie Studia Slawistyczne ZAKŁĘCIE, ZAMÓWIENIE, ZAŻEGANIE. MAGICZNA MOC SŁÓW W FOLKLORZE SŁOWIAŃSKIM, 3. Adam Mickiewicz University Press, Poznań 2012., str. 45-59.
8. Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.
9. Dragić, Marko, *Apotropejski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, br. 3, Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2007., str. 369-390.

10. Dragić, Marko, *Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, Vol. IX, No, 9/1, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 269-313.
11. Dragić, Marko, *Svijeća u kulturnoj baštini Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 4, Split, 2010., str. 467-488.
12. Dragić, Marko; Sunara, Nikola, *Suvremeni zapisi tradicijske baštine u Ceri*, Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, 2012.
13. Dragić, Marko, *Dušni dan u hrvatskoj katoličkoj baštini*, Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, 2013.
14. Dragić, Marko, *Mitski svijet Zagore u kontekstu europske mitologije*, Kulturni sabor Zagore, Filozofski fakultet u Splitu - Odsjek za povijest i Veleučilište u Šibeniku, Split 2013., str. 195-227.
15. Kekez, Josip, *Poslovice, zagonetke i govornički oblici*, SHK, MH, Zagreb 1996.
16. Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u Škreb – Stamać, *Uvod u književnost*, IV. Poboľšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986.
17. Lozica, Ivan, *Folklorno kazalište*, SHK, MH, Zagreb 1996.
18. Rihtman-Auguštin, Dunja, *Knjiga o Božiću, Božić i božićni običaji u hrvatskoj narodnoj kulturi*, Golden marketing, Zagreb, 1995.
19. Veić-Šuvija, Ante, *Neorić i Neorćani*, IVET, Split, 1998.
20. Veić, Darinka, *Etnografska spomenica : o narodnom životu i običajima stanovnika Neorića i Sutine u prvoj polovici XX. stoljeća*, Hrvatsko kulturno društvo Napredak, Split, 2000.
21. Zbornik o Zagori - Knjiga 7 (Neorić i Sutina), Matica hrvatska, Split, 2004.

Sažetak

Zapisi u radu nastali su 2012. godine u melenom selu Neorić u Dalmatinskoj zagori. U radu se navode i multidisciplinarno interpretiraju suvremeni zapisi običaja, obreda i pučkih vjerovanja vezanih za blagdane i dane kroz godinu: Božić, Poklade ili mačkare, Svi sveti, Sveti Juraj. Neki od obrađenih sadržaja imaju apotropejski značaj. Navode se i običaji vezani uz starinski način života, sastajanje i ljudikanje, pogrebeni običaji, običaji kod domaćih poslova, jela i pića, kućnih poslova, poljskih poslova, gradnje, zajedničkih poslova, pravni običaji u obitelji, običaji kod pogodbe i pogađanja, običaji kod posuđivanja i mijenjanja, kod zaklinjanja itd.

Bogatstvo usmene književnosti vidljivo je u primjerima ojkalica, pitalica, usmenih lirskih pjesama, mitskih predaja o vilama, demonoloških predaja o vješticama, morama i đavlu. Vrijednost ojkalice prepoznali su i Ujedinjeni narodi koji su je 2010. godine uvrstili u UNESCO-ov registar nematerijalne baštine.

Svi navedeni primjeri imaju veliko etnološko, antropološko i filološko značenje. Oni svjedoče o negdašnjem bogatstvu tradicijske baštine kojoj u Neoriću prijeti nestanak.

Ključne riječi: *običaji, obredi, pučka vjerovanja, usmeno-književni oblici*

CONTEMPORARY ETHNOGRAPHY OF TRADITIONAL CULTURE IN NEORIĆ

Summary

Notes that can be found in this paper were taken in 2012 in the village of Neorić which is located in dalmatian hinterland. In the paper contemporary notes on customs, rituals and folk beliefs connected to feast days throughout the year: Christmas, Carnival or mačkare, All Saint' Day, Saint George. Some of the customs and rituals have apotropaic character. There are also customs related to old-fashioned way of life, meetings, funeral customs, traditions in domestic affairs, food and drinks, housework, activities in the field, construction, common affairs, legal customs in family, the custom of contract and bargaining, the custom of borrowing and changing, swearing etc.

The former wealth of oral literature can be seen in the examples of: ojkalica singing, riddles, oral lyrical poetry, demonological tales of witches, mora and devil. The value of ojkalica was recognized by The United Nations in year 2010 when it was included in UNESCO's register of intangible heritage.

The listed examples have an exceptional ethnological, anthropological and philological significance and are a witness to the former wealth of traditional heritage in Neorić, which is disappearing.

Key words: *customs, rituals, folk beliefs, oral literary forms*